

MS. 652 (1)

QUATRE POETES CATALANS
EN L'OBRA POETICA DE CARLES CARDÓ

=====

Si "El Càntic Nou" no és el darrer llibre publicat en vida per Carles Cardó, pot afirmar-se que, probablement, és la seva darrera creació literària - potser l'única, si admetem que els seus altres llibres d'història, apologètica, teologia i polèmica, malgrat ésser escrits en una llengua noblement literària, no entren dintre allò que en diem, correntment, "literatura". Carles Cardó, extraordinari escriptor en prosa - una de les proses més ben tallades de la llengua catalana del segle XX - no era conegut com poeta. En sembla que, abans de la publicació en volum del seu únic recull de poemes religiosos "El Càntic Nou" (Barcelona, 1951) només n'havia donat alguna mostra en un número especial de la revista suïssa "Formes et Couleurs" dedicat a la poesia europea i publicat l'any 1945. Altrament, aquest volum de poemes duu un extens i important prefaci del mateix autor, que ja declara de bell antuvi l'abast del seu propòsit i de la seva realització ("Aquest llibre és la història d'una aventura. La meua adolescència intel·lectual va ésser agitada per una idea falsa: la possibilitat d'una poesia filosòfica."...."L'aventura d'aquest llibre és d'haver començat volent fer poesia teològica i acabat fent poesia religiosa.") I tots els poemes, ordenats en estricte seguici cronològic, van datats: del primer, escrit a Torí el 27 de febrer de 1938, al darrer, datat a Leysin, el 25 de setembre de 1950 - però amb un altre, d'abril de 1937 - passen tretze anys, que són, més o menys, els de la durada de l'exili de l'autor del llibre.

La importància del recull en l'obra i en la vida de Carles Cardó és evident, només per raó d'aquestes dates. Intrínsecament, "El Càntic Nou" és també un llibre important dintre la literatura catalana i d'una manera especial dintre la nostra lírica. No costa gaire de veure que, ja sigui com a esforç per a realitzar aquell ideal impossible que l'autor reconeix que és la poesia filosòfica, ja sigui com a plena concreció d'un gènere que, més modestament, Carles Cardó qualifica de "poesia religiosa", el seu recull mereix un lloc d'honor en la producció literària d'aquests vint anys darrers. Es sorprenent que no se li hagi donat, en la crítica i en la informació bibliogràfica, aquesta categoria superior que té.

Però en aquestes breus notes no em proposo pas de fer un comentari detallat ni tan sols sumari d'un volum tan considerable i que el reclama

complet i aprofundit -- suposo que en aquest mateix llibre, d'altres plomes l'hauran emprès i dut a execució amb fortuna i amor -- sinó de subratllar com, entre ~~xxxxxx~~ els poemes que componen "El Càntic Nou" de Mn. Cardó, n'hi ha cinc que van dedicats i que, d'aquests, quatre ho són "a la memòria" de quatre grans poetes catalans traspassats. Al costat del "Salm de la dona", dedicat a la memòria de la Sra. Verdaguer (sens dubte es tracta de la senyora Francesca Bonnemaison de Verdaguer, fundadora de l'Institut de Cultura per a la Dona) hi ha, en efecte, dos altres Salms dedicats a sengles poetes: el "Salm de la Magdalena", a la memòria de Verdaguer, i el "Salm del camí", a la memòria de Maragall; hi ha també un "Encomi de la sang", a la memòria de Joan Alopver, i un "Idil.li de la llum", a la memòria de Costa i Llobera. D'aquesta manera, i amb l'homenatge no solament de la dedicatòria, sinó de la represa i glossa de temes i estils, el recull de la preciosa collita poètica de Carles Cardó associa perennement a aquesta poesia religiosa els noms i les obres de quatre altres poetes catalans que, com l'autor d'"El Càntic Nou" i, d'angles diferents, crearen igualment en la nostra llengua una poesia religiosa d'arrels profundament humanes.

x

x

x

Dedicat a Verdaguer, el "Salm de la Magdalena" està escrit el 16 de setembre de 1944, mesos abans de la data del centenari de la naixença de l'autor de "L'Atlàntida". Per la forma estròfica i mètrica (estrofes de cinc endecasíl.labs i un hexàmetre, rimats AABCCB), com per les imatges i el vocabulari, aquest poema podria ésser inclut, sense detonar gens, en un dels reculls de ~~xxxxxx~~ l'obra verdagueriana, i hauria figurat amb honor en una ~~unaxxxxxx~~ selecció de Violes d'Or i Argent dels Jocs Florals més exigents. No vol pas dir que el poema sigui un pastitx de la poesia de Mossèn Cinto, ni tampoc que l'evident sabor romàntic del tema, que l'emparenta amb algunes composicions de Lamartine i de Victor Hugo -- tots dos d'evident influència damunt Verdaguer -- l'allunyi del to indefallent d'aquella religiositat de tot el llibre. En una de les poques notes -- però totes ben interessants -- que Cardó dona com a aclariment dels seus poemes, hi ha explicat com, "Per ficció poètica, no mancada de tota possibilitat històrica ni d'alts precedents literaris (l'himne de Sant Otó de Cluny i els del Breviari), reunim en un de sol els episodis evangèlics referents a la piadosa dona que unguí els peus i el cap del Senyor". Aquesta dona era una pecadora, es deia Maria Magdalena, era germana de Llätzer el res-

suscitat, es trobava present al peu de la Creu i havia d'ésser la primera persona a qui fou revelada la Resurrecció. "Deixem als exègetes la tasca de dilucidar si es tracta de tres persones, o de dues, o d'una sola, cosa no gaire probable." La tradició que les identifica amb Maria Magdalena pecadora penedida és prou forta - i prou exemplar, del punt de vista apologetic, perquè el poeta es senti justificat en utilitzar-la. Nosaltres també ho estem pel resultat. Podríem anar destriant en el poema frases i girs d'una evident filiació verdagueriana ("La llum de tots els cels", "eixalat per l'Amor, l'ocell de presa - sent que li surten ales de pureza", "llum que va d'un abisme a un altre abisme", "i en música de llum cor-robadora", "i el vas del cor i els gerricons dels ulls"). Es curiós, també, de trobar, a l'improvista, uns evidents ressons d'un altre poeta famós: els de Paul Valéry i del seu gens religiós "Cimetière Marin", en aquesta estrofa, de la mateixa forma mètrica que el ~~Xamán~~ tan traduït poema:

Déu es contempla Déu i s'enamora
i en música de llum cor-robadora
vibra cantant i resplendint ensems.
La folla amant s'atura temorega
quan en son cor l'audició es desplega,
de la vida de Déu la carn batega,
brilla, vibrant d'eternitat, el temps!

i en la qual, per primera vegada en el poema, el darrer vers deixa d'ésser hexàmetre (remarquem també que ha estat introduït un tercer vers amb la rima C, novetat que es repeteix a la darrera estrofa). No és temptador d'oposar-la a aquella afirmació valéryana, perfectament resignada a una mortalitat sense ultratomba?

Les morts cachés sont bien dans cette terre
Qui les réchauffe et sèche leur mystère.
Midi là-haut, Midi sans mouvement
En soi se pense et convient à soi-même...
Tête complète et parfait diadème,
Je suis en toi le secret changement.

Mn. Cardó no esmenta per res el nom de Paul Valéry, en el seu extens prefaci ni a les notes explicatives - en figuren, en canvi, els de Víctor Hugo, Baudelaire, Verlaine, Milosz i Claudel - però estic segur que coneixia l'obra del poeta de "Charmes". Conscient o instintiva, aquesta utilització de les mateixes armes superiors d'un dels més alts xantres de l'escepticisme per a cantar un dels temes més humanament cordials de l'Evange-

l.- M'excuso de donar la traducció d'uns versos que, per una singular fortuna, són els que més han estat traduïts a la nostra llengua. En efecte, jo conec almenys quatre traduccions del "Cimetière Marin": les de Xavier Benguerel, Miquel Forteza i Gaziel, Miquel Arimany i J. Carner-Ribalta.

li, amb un desplegament de imatges i de melodies que evoca també el "Llibre d'Amic e Amat" del nostre Lluï, hauria semblat a Jacint Verdaguer, n'estic segur, el millor homenatge que podia retre-li un germà en sacerdoci i en vocació poètica.

x
x x

La composició 11 del recull "El Càntic Nou" duu el títol "Salm del camí" i està dedicada a la memòria de Maragall. En una nota, Carles Cardó ens explica: "Les dues primeres estrofes d'aquest poema foren escrites sota la suggestió del Cant Espiritual arran de la seva publicació; interromput aleshores el poema per desdelit, fou reprès i acabat una trentena d'anys després."

No hauria calgut aquest homenatge poètic per a testificar la devoció de Mn. Cardó envers Joan Maragall. Si el "Salm del camí", en són represos, en forma de diàleg amb la divinitat, duu ara la data del 17 de setembre de 1944, sabem que fou començat pels volts de 1911, any de la publicació de les "Seqüències" on va inclòs el "Cant espiritual" i de la mort de Maragall. Al seu pròleg al volum "El hecho y el derecho" (XIVè de l'Edició de les Obres Completes de Maragall feta pels seus fills, Barcelona, 1933) Carles Cardó comença per dir: "No vaig conèixer Joan Maragall. Tinc per cert que si ens haguéssim conegut, ens ~~hauríem~~ hauríem entès molt. Molt, però potser no massa." I, realment, el proleguista, que admira cordialment el seu prologat, no pot deixar de retreure-li el seu culte excessiu a l'espontaneïtat "fins a l'exclusivisme", la seva generositat que li fa negar el mal i el pecat, les qualitats emotives i instintives que s'oposen en Maragall al coneixement purament racional.

No crec que costés pas gaire de demostrar - com és més freqüent del que sembla - que els mateixos retrets, suposant que ho siguin, podrien fer-se a l'obra de Mn. Carles Cardó. La seva renúncia mateixa a fer poesia "filosòfica" i àdhuc "teològica" per a resignar-se a una poesia simplement - humanament - "religiosa", demostra prou com en ell, al costat de la gran intel·ligència, dominaven més els elements cordials i emotius que no els racionals. L'esforç que feia Maragall, esperit sincerament religiós, cristià exemplar, per a comprendre el misteri de la vida futura, contraposant-lo amb el seu enamorament de la vida terrenal, és el mateix que ara fa Carles Cardó per trobar el Camí. ~~XXXXXXXX~~ "Ego sum via": Jo só el CAMÍ, conclourà la Veu que respon, en els versos de Cardó, a les interrogacions i les recances amb què són represos, un a un, els temes del "Cant espiritual" de Maragall, fins a l'extrem que aquest "Salm del camí" presenta

en termes d'un encès lirisme aquella "divinitat implícita de les coses" i "aquell glatit de panteisme que tenen quasi tots els grans poetes" i que l'autor d'El Càntic Nou troba en ~~xxxxxxx~~ el seu prologat. En el vers inicial

Senyor, no us veig, però jo crec en Vós
de Cardó, hi ha resumit tot el "Cant Espiritual", i el "Salm del camí" cardonià invoca els "ulls de carn", "l'encís d'aquest món", el "me'n fareu un retret?" confiadament interrogant i la demanda:

Ompliu de Vós ma temporal mesura,
en vostra faç la terra brilli pura
i serà un cel més meu que aqueix cel blau
tan explícitament maragallians.

Gosaria dir que àdhuc la darrera paraula en aquest diàleg - la resposta que mancava a Maragall i que ell es donava amb la seva resignada ~~impre~~ petició

Siga'm la mort una major naixença! -
en Carles Cardó, que dona a l'ànima inquieta, com a guia en el Camí segur, l'Amor, que defensa del mal i promet la "joia complida" al pecador si arriba a comunir amb el dolor diví, és també volgudament maragalliana i completa així, amb una vasta síntesi religiosa, la summa d'interrogants del "Cant Espiritual".

x
x x

En el seu homenatge a la memòria de Joan Alcover, que pren el nom d'"Encomi de la sang", Carles Cardó s'acull, deliberadament, a la tradició de les més inspirades Englantines. No costa gaire de destriar, sota els seus versos, el ritme i les imatges d'aquella "Balanguera" que, amb la ~~xxx~~ música solemne que li donava Amadeu Vives, adquiria categoria d'himne cívic.

Breu com és, amb les seves sis ~~xxxxxxx~~ quartetes octosíl·labes, aquest "Encomi de la sang" podria semblar, en efecte - potser transposada a un registre més personal - una continuació de "La Balanguera". Algunes de les seves estrofes ressona amb idèntic pensament i un accent ben semblant que el poema que inicia les inefables "Cançons de la serra" del gran ~~xixix~~ elegíac mallorquí:

Entre el temor i l'esperança,
com a cursors que guies tu,
corren les gèneres passant-se

el flam de vida que ella duu
proclama Carles Cardó, No és igual, el pensament com el ritme, d'aquelles
altres afirmacions d'una identitat entre el passat i l'esdevenidor, d'a-
quell lligam que en diem, indistintament, la tradició, o la raça o la
sang, que fa Alcover a "La Balanguera"?

Girant la ullada cap enrera
guaita les ombres de l'avior,
i de la nova primavera
sap en s'amaga la llavor

o bé, encara:

De tradicions i d'esperances
tix la senyera pel jovent,
com qui fa un vel de nuviacions
amb cabelleres d'or i argent.

Aquest "Encomi de la sang", en el qual el to religiós gairebé desapa-
reix, endut pel remoreig de les venes

com el flautat d'una orga viva
i que proclama que, duts pel "ritme triomfal" de la sang,
càntics d'amor, himnes de festa
vencen el ritus funeral

és una excepció dintre el conjunt de poemes del recull de Carles Cardó i
esdevé un doble homenatge a la figura i l'obra d'aquell que un dia triava
entre la llengua forastera i la pròpia aquella Raquel que podria tornar-li
la joventut i arribar fins a la rel del seu cor. Joan Alcover és, indubta-
blement, un gran poeta elegíac i les seves evocacions bíbliques havien
d'atraure per força l'atenció admirativa i la gratitud d'un altre poeta
que proclama que "la Bíblia és la natura comentada per Déu" i que si el
poeta, "interpretant l'Univers... es dilata en univers; interpretant la
Bíblia, la seva paraula adquireix dimensions divines". Per a Cardó, aques-
ta interpretació de la Bíblia no pot tenir, com tenia per a Alcover, la
simple forma narrativa: ha de transcendir-ne les altes lliçons simbliques
i religioses. Més que oferir a la memòria de l'autor dels "Poemes bíblics"
una de les seves glosses poètiques dels grans moments de la Bíblia, Carles
Cardó ha preferit d'ajustar la seva veu amb la de Joan Alcover per procla-
mar, com ell i amb la seva mateixa melodia, la continuïtat de la fe terral
i les virtuts de la sang, que rega la terra i en fa

ara votiva consagrada
per l'heroisme del creient.

El poema que duu el número 17 en "El Càntic Nou" està dedicat a la memòria de Costa i Llobera i duu el títol "Idil.li de la llum". En la seva forma mètrica, Carles Cardó ha adoptat l'estrofa de quatre versos decasíl.labs, un de quadrisíl.lab i un altre decasíl.lab, amb rimes ABABCC, que és la mateixa que emprà Costa i Llobera en un dels seus més inspirats poemes: "Cala gentil". I el poema té el to d'invocació que esclata sovint al darrer vers de cada estrofa del de Costa i Llobera:

Oh dolç estatge de bellesa i pau!

o bé

Oh Paradís que apar al món extern!

o bé aquell darrer i gairebé panteista:

Oh dolç moment, oh glop d'eternitat'

i que, en l'"Idil.li de la llum" de Cardó - remarcuem com aquest mateix tema entra ja plenament entre els habituals de la lírica del gran mallerquí, tan donat a descriure amb matisos de formes i colors l'espectacle de la Naturalesa - prenen formes tan semblants com són:

Oh del goig cèlic clamorosa pau!

o bé

Oh gust en carn del goig de l'esperit!

Com en els altres homenatges, també en aquest a Costa i Llobera l'autor d'"El Càntic Nou" ha sabut impregnar-se de la imatgeria de l'autor commemorat, i no és solament "Cala gentil" que sembla evocada en el seu "Idil.li", sinó també altres poemes destacats de Costa, com ara "El pi de Formentor", amb el vers

tal la inefable llum de l'altura

o bé

Per entre els núvols de la tempesta
filtres la joia del món supern ;

com ara, també, "El gorg blau", "Vagant pel bosc" o "Comiat", en cada un dels quals trobaríem un accent, un matís d'expressió, una idea que, en-
galzada com una pedra preciosa en el poema de Cardó, referma l'abast del seu homenatge.

En el fons, també, el poema de Carles Cardó s'ajusta fidelment als temes d'inspiració del que fou il.lustre canonge de la Ciutat de Mallorca: la llum hi és presentada com "el somriure que Déu envia", comparada al Verb de Déu, en tant que "verb del món" que embelleix les coses i dona esclat a les idees i renovella a cada aurora les meravelles "del cos i l'ànima". La llum, per a l'autor de l'"Idil.li", és la glòria, i també "aliment pur de la felicitat". Es, en la seva transposició a un pla religiós - no empro, deliberadament, la paraula "místic", que Carles Cardó,

al meu entendre amb tot encert, rebutja per a qualificar la immensa majoria dels poemes de tema religiós, basat en la Bíblia, la Litúrgia o l'estat de gràcia poètica d'un home que sap fer sentir poeta els qui el llegeixen -, a un pla extra-natural, de les impressions sensuais i humanes que un gran enamorat de la Natura, com Costa i Llobera - dotat també d'aquell "glatit ~~de~~ de panteisme" que ja hem vist que Mn. Cardó atribuïa a tots els grans poetes - evocava en els seus versos, el mateix mecanisme que dicta "Cala gentil" i els altres grans poemes de Costa.

x

x

x

Si és cert que, com diu Carles Cardó en el prefaci del seu únic recull poètic, "el poeta és un místic profà disbauxat que malversa necessàriament en paraules els tresors de contemplació", aquests quatre homenatges de l'autor d'"El Càntic Nou" a la memòria de quatre grans poetes que el precediren en la tasca de donar a la lírica catalana noves formes d'inspiració i als catalans noves raons de noble orgull, són també, ultra unes agudes definicions de la fesomia poètica de cada un d'ells, el reconeixement d'una filiació i d'un mestratge que dona a la reduïda però considerable obra poètica del nostre admirat "místic profà disbauxat" una nova claror i un lligam intel·lectual i afectiu ("intelletto d'amore") amb la millor i més genuïna poesia catalana.

Rafael T A S I S.

març 1961.